

Nem csak jelszóként kell az euró: így szeresheti vissza Magyarország a Nyugat bizalmát - Interjú Csaba Lászlóval

Az új magyar kormány legfontosabb rövid távú lépései a pótköltségvetés elkészítése, a dereguláció és az euró bevezetésének konkrét célkitűzése lehetne – véli Csaba László közgazdász, akivel az új gazdaságpolitika és gazdasági modell esélyeiről és kihívásairól beszélgettünk. A Portfolio-nak adott interjújában hangoztatta: hosszabb távon a nyugati reintegráció, az állam szerepének csökkentése és a szociális piacgazdaság irányába való elmozdulás jelenthetné a kiutat, miközben a rejtett tartalékokban és az elszámoltatásból származó forrásokban nem érdemes túlzottan bízni. Az új gazdaságpolitika sikerét végül az dönti el, hogy elindul-e fenntartható, exportvezérelt növekedés, és a kormány képes-e választási osztogatás nélkül is megőrizni a választók bizalmát.

Kezdjük az aktuális helyzettel. A Tisza Párt győzelmével és kormányalakításával a jelek szerint új politikai-gazdasági korszak kezdődik. Ön az egyik szerzője annak a Gyurgyák János gondozásában megjelent Merre tovább? Magyarország helyzete és kilátásai című kötetnek, amely 450 oldalon át próbál sorvezetőt adni a következő kormányzati munkának. Ha lenne lehetősége az új gazdaságpolitikára közvetlenül hatni, mi az a három legfontosabb rövid távú lépés, amit ajánlana?

Rövid távon az első és legfontosabb a pótköltségvetés. Ezt nem nagyon szeretik a politikusok, pedig az államháztartási törvény sokáig elő is írta.

Egy pótköltségvetés azért fontos, mert üzenetet küld a választók felé, politikailag és szakmailag is. Politikailag azt mondja ki, hogy üres a kamra.

Szakmailag pedig onnantól nem lehet általánosságokat mondani: meg kell határozni, mire jut és mire nem jut. Egy ilyen új költségvetés mutatja meg, hogy az idei és a jövő évben a kormánynak mekkora a mozgástere.

A második a dereguláció, amit az amerikaiak Growth with the Treasury-nek neveznek. Aki próbált már lakást felújítani, egy új osztályt indítani egy gimnáziumban, vagy bármi kisebb-nagyobb dolgot intézni, az tudja, hogy ezen a téren hihetelen tartalékok vannak.

A harmadik az euró bevezetésének célkitűzése. Ne jelszóként, hanem konkrét lépésekkel, mértékekkel, határidőkkel.

Az eurónak van egy bizalomerősítő, gazdaságszervező, oktató-nevelő szerepe, és a szavazásban aktív rétegeket is megfogja. Nem kerül sok pénzbe, nem kell hozzá tigrisbukfencet csinálni a parlamentben. Egy magántulajdonra épülő társadalomban ez a horgony fogékonyságra talál.

Maradjunk még az eurónál, mert ez talán a leghorgonyzóbb tétel a három között, és könnyű leírni jelszóként is. Mitől válhat valódi gazdaságpolitikai horgonyvá?

A korábbi szlovák miniszterelnök, Ódor Lajos magyarázta el ezt egy doktori védést követően a Duna-parton. Azt mondta: az euróban semmi nem jó önmagában, a szabályokat kijátsszák, ez sem jó, az sem jó, de egy titka van. Mint a szerelemben: komolyan kell gondolni. És ha komolyan gondolják, akkor is teszünk gesztusokat, akkor is jó irányba mozgunk, ha nem ellenőriznek, nem kérnek számon, nem kell senkinek jelenteni. Egyszerűen mert ezt tartjuk helyesnek. Ez egy fegyelmező és önfegyelmező eszköz. Nem kényszerzubbony, sőt, kimondottan előmozdítja, hogy Magyarország végre ne akadályozza az európai integráció elmélyítését, beleértve a megtakarítási és beruházási unió ügyét. Egy európai-uniós politika gyakorlása hihetelen energiákat szabadítana föl, és minden hókuszpókusz nélkül elvezetne a gazdasági növekedés minőségének javulásához.

Térjünk rá a hosszabb távra. Három különálló lépést azonosított: a nyugati reintegrációt, az euró bevezetését, és az állami szabályok egyszerűsítését, csökkentését. Kezdjük az elsővel, mit jelent konkrétan a nyugati reintegráció külgazdaságpolitikai irányváltása?

Szent-Iványi István a már említett kötetben külön külpolitikai részt írt, én pedig egy külgazdasági részt. Nem beszéltünk össze, de összhangban vagyunk. Az üzenet az, hogy egy ilyen típusú politika meghirdetése akkor is bizalomépítő, ha az azonnali hatások nem érzékelhetők. Vannak persze azonnal megoldandó dolgok - például a magyar külügybe ne legyen szoros rálátása az orosz külügynek - de ezen túlmenően a bizalomépítő jellege a fontos.

Az európai védelmi politika ma egy nagy, kidolgozatlan piac: több tízmilliárd eurós keretéről beszélünk. Nem mindegy, hogy Moszkva, Washington, vagy Washington és Brüsszel bizalmát bírjuk. Magyarországnak ráadásul a befektetőinek struktúrája is megváltozhat: az elmúlt évtized „minden jöhet Ázsiából” irányból vissza lehet térni a hagyományosabb vonalra, amikor Európából és Amerikából érkezik a tőke. A tévképzet miszerint az ázsiai tőke helyettesíthetné az uniós forrásokat, soha nem volt igaz.

Ha rövid távon meg is alkot a kormány egy új költségvetést, mit javasolna, általában az állam szerepével kapcsolatban?

Nem vagyok a minimális állam híve. Nem az a kérdés, hogy szüntessük meg a gyógyszerek minőségvizsgálatát, a fogyasztóvédelmet, a versenypolitikát vagy a pénzügyi prospektuskötelezettséget. Ezeket nem lehet állami szabályozás nélkül működtetni. A kérdés az, hogy egy kormányzati ciklusban mennyivel csökkenhet az állami kiadások GDP-n belüli aránya. Magyarországon az állam szerepének csökkentése azt jelentené, hogy nem iparpolitika irányába keressük a kiutat. Radikálisan nem lehet csökkenteni, hiszen a modern demokráciában a kiadásnövelő nyomás eleve mindig nagyobb a csökkentőnél,

de éppen ezért kell törekedni a kisebb állam irányába. Magyarországon a GDP-n belüli arány nem mehet le 30 százalékra, de 3-4 százalékponttal csökkenthető, és ez hosszú távon érdemi különbség lenne.

Foglalkozunk a magyar gazdaság adottságaival is, hogy ne csak a kihívásokról szóljon a beszélgetés. Melyek azok a tényezők, amelyekre egy új gazdaságpolitika érdemben építhet?

Teljesen egyértelmű, hogy a magyar lakosságnak van egy jelentős vállalkozó része.

Ha békén hagyják őket, akkor ez a vállalkozási képesség megy magától.

A nehéz az, hogy a magyar hivatali hagyomány ennek nem kedvez.

Magyarországon az adminisztratív kultúra különösen az elmúlt tíz-egynéhány évben nagyon feléledt abban a tekintetben, hogy „mindenesetre megtiltjuk, abból nem lehet baj”. Ez a vállalkozásélénkítő gazdaságpolitikának az ellenkezője. Békén kell hagyni az érintetteket, azonban ez csak könnyű kimondani, megvalósítani nehéz. Az új kormánynek tettekkel kell bizonyítania az előző gazdaságpolitikával való szakítását.

Ha már vállalatok, maradjunk is az üzleti környezetnél. Ezt ugyanis befolyásolják soft mutatók is, mint a bizalom visszaépülése. Az ilyen bizalomépítő tényező lehet, hogy a kormány hogyan engedi működni a fékek és ellensúlyok rendszerét, a független intézmények mennyire tudják betölteni saját szerepüket. Akár Ön, mint az MTA tagja, itt milyen szerepe lehet a jövőben az akadémiának?

Az akadémia az egyetlen olyan hely, ahol nincs kész kezlet most, mert egy országos szervezetként az lehetetlen, hogy mondjuk egy bírálóbizottság minden tagja a Corvinusról kerüljön ki. Az akadémia megőrizte a függetlenségét, és ha visszakerülnek hozzá a kutatóintézetek, akkor visszaintegrálódhatnak az európai programokba, a Horizont programok ismét megnyílnak a kutatók előtt, amely legalább annyira fontos volt számukra, mint a diákoknak az Erasmus Program.

Megőrizte a függetlenségét, és van min javítani a minőségbiztosításban, de ez egy létező szervezet, amit lehet jól is működtetni.

Az MTA mint független szervezet, minőségbiztosító, a nemzet tanácsadója, ezt lehet jól működtetni.

Nem arról szól a történet, hogy minél több intézmény fölött rendelkezzen a most megválasztott vezetőség, hanem arról, hogy visszakapcsolódjunk a nemzetközi együttműködésekbe. Ez a mérhető eredményekben is meg fog jelentkezni, rövid távon a diákok jövő szeptembertől kimehetnek külföldre, hosszabb távon pedig megint létrejönnek azok az életpályák, amelyekben a külföldi tapasztalat természetes.

Nemrégiben jelentette meg Pillantás a hídról című tanulmányát, amelyben kijelenti, hogy az elmúlt 15 évben Magyarország letért a szociális piacgazdasághoz vezető útról. Mennyire lehet célszerű ezen koncepció irányába haladni még ma is?

A szociális piacgazdaság Németországban már alig hívószó, ott a bürokrácia és a politikai túldetermináltság sokat rontott. Legutóbb Bod Péter Ákos ünnepi kötetébe írtam erről a kérdésről, két jó példát találtam: Svájcot és Svédországot. Svédország 95 százalékos marginális adóval olyan rendszert működtetett, hogy aki elvégezte az egyetemet, első lépésként elköltözött. Aztán a svédek leküzdötték: olyan rendszert hoztak, ahol a jóléti államot nem számolták fel, de a költségvetési fegyelem szempontjának alárendelték. Ezt szociáldemokrata kormány alatt is fenntartották.

A szociális piacgazdaság nem a Trump-féle „lenullázni a szociális védelmet” és „akinek több van, kapjon még többet” rendszere. Egy olyan rendszer, amely tudatában van annak, hogy a modern gazdaságot különféle okok differenciálják, és ha nem akarjuk, hogy ebből széttartó társadalom legyen, akkor az államnak van dolga ebben is. Aki nem ért a számítógéphez, nem tud angolul, csak gyerekmondatokban tudja kifejezni magát, soha nem fog jó állást kapni. Az államnak ott kell segítenie, ahol a piac nem működik, és annak, aki magán nem tud segíteni. Egyébként pedig békét kell adni azoknak, akik tudják, hogy mi a dolguk. Magyarországon hagyományosan jellemző a magántulajdon (lakás, autó, részvény), ezért fogékony lenne erre az irányra.

Ha az új kormány tényleg új gazdasági modellt szeretne építeni, ennek első gyakorlati tesztjei valószínűleg a kontroll-szerepből való visszavonulások lesznek: ár-intézkedések, különadók, állami beavatkozások felülvizsgálata. Mennyiben tartja reálisnak ezeket az első lépéseket?

Abszolút ez lesz a mércéje. Az angolok azt mondják: „let me see it”, a gyakorlatban látjuk-e. Magyarországon inkább a túlszabályozás a jellemző. Kutatások ugyanis arra jutottak, hogy a magyar államigazgatás fejetlenségéből „túl sokan élnek jól”, ezért nem tudnak kitisztulni a kuplerájok.

Térjünk rá a források kérdésére. Az új kormány hivatkozik bizonyos rejtett tartalékokra: visszaszerzett közvagyon, leállított nagyberuházások, EU-források. Ön mennyiben hisz ezekben?

Nem hiszek nagyon ezekben a rejtett tartalékokban. Ez visszamegy a Darányi-kormányig: amikor nem jön össze a pénz, akkor előjön a „racionalizálni kell”. László Csaba közgazdász, korábbi pénzügyminiszter úgy fogalmaz: az államháztartás egy olyan rendszer, amelyben egyszerre van jelen a pazarlás és a forráshiány. Ezen segíteni kell és lehet, első körben például az átláthatóság javításával, de ebből nem jön létre jelentős többletforrás.

Fordítva működik a dolog: ha a magyar gazdaságnak sikerülne az 1 százalék alatti potenciális növekedésből egy 3 százalékos pályára elmozdulnia a dereguláció, a bizalom és az európai uniós források együttes hatására, akkor abból lehetne sok mindent csinálni. Lássuk be: amit az állam ma nagyrészt elkölt, arra van valamifajta valós igény. A mezőgazdasági termelők támogatási igénye valós, a közigazgatás mérete valós kérdés, a sport- és védelmi kiadások szintén, rövid távon ezen érdeemben nem tudnak változtatni.

Az elszámoltatás tekintetében nem gondolom, hogy jelentős tartalékok lennének. Várhegyi Éva kiváló könyvet írt a maffiaállam megszállásáról, amelynek üzenete egy mondatban: amit csináltak, az felháborító, célszerűtlen, de le van papírozva. Ha valakihez egy pénzügyintézet négy-öt ügyleten keresztül jutott el, akkor négy-öt ügyletre visszamenőleg bizonyítani a rosszhiszeműséget nem könnyű. A jogállamiság keretei között ebből nem fog jelentős forrás felszabadulni.

Politikai-társadalmi igény van rá, ez érthető, de a fiskális hatása szerény lesz.

A végére érve: ha 4 év múlva kellene értékelnünk, mennyire volt sikeres az új kormány gazdaságpolitikája, milyen kritériumok mentén lehet ezt megtenni?

Az első és legfontosabb kérdés, hogy elindult-e a magyar gazdaság a gödörből kifelé, valamifajta érzékelhető növekedési pályára álltunk-e.

A második, hogy ha elindultunk a növekedés útján, fenntartható-e. Ennek két eleme van: a környezeti fenntarthatóság és a finanszírozhatóság. Magyarország pillanatnyilag hitelképes, fog pénzt kapni, de a növekedésnek olyannak kell lennie, amelyet Nagy Márton többször is kilátásba helyezett, de nem sikerült megvalósítani: a hitelt beruházásokra fordítják, abból növekedés származik, és az export-vezérelt. 1997 és 2006 között így működött a magyar gazdaság, 2013 és 2018 között szintén, nem lehetetlen.

A harmadik kérdés, hogy elindul-e a magyar gazdaság és társadalom egy olyan irányba, amit a demokratikus folyamatban legitimálnak: van-e esélye a kormány újjavasztásának úgy, hogy nem fordul választási gazdaságpolitikához.

Európában láttunk példát arra, hogy valaki nem folytatott választási gazdaságpolitikát, és mégis újjavasztották.

És van egy nulladik lépés: a viszonyt helyre kell állítani a NATO-val, az Európai Unióval, és ezen keresztül a nyugati befektetőkkel. Enélkül a többi kérdés sem mérhető tisztán.